

Paràmetres de la modernitat d'avui

Els canvis socials assenyalen la formació de noves actituds mentals capacitades per integrar sense convulsions les transformacions i constitueixen el sediment d'un nou perfil d'individu social que s'haurà d'anar modelant aquests anys vinents.

José Baltanàs Ramírez. Dissenyador, professor de Teoria i Història del Disseny Contemporani (Àrea d'Anàlisi) de l'Escola Superior de Disseny de Sabadell (ESDI), centre associat a la Universitat Ramon Llull.

Aquestes darreres dècades hem presenciats, amb la barreja d'admiració i de recel que produeix la perplexitat, una successió, accelerada i diversa, de canvis de tota mena en les diverses esferes de l'activitat ciutadana, tant econòmiques i polítiques com socials i culturals. Valguin per a il·lustrar-ho la tendència accentuada a la mundialització de la política i de l'economia, el desenvolupament vertiginós de la tecnologia electrònica i informàtica, la formació d'una sensibilitat ambiental nova o la personalitat mestissa cada vegada més accentuada de la indústria cultural.

En conjunt, tant aquests canvis com alguns altres de no pas menys importants assenyalen la formació, lenta però ferma, de noves actituds mentals i intel·lectuals capacitades per integrar sense convulsions majors aquestes transformacions i constitueixen, així, el sediment d'un nou perfil d'individu social que s'haurà d'anar modelant aquests anys vinents.

L'estreta relació existent entre individu i entorn físic, val a dir, entre actor i marcs en què s'escaïen aquests canvis, obliga les disciplines del disseny en general, i de l'arquitectura en particular, pel seu caràcter mediador, a reflexionar sobre l'índole d'aquestes evolucions i a definir uns nous paràmetres, reflexius i tècnico-professionals, per basar-hi l'obra.

I és que l'espai va tan íntimament lligat a l'evolució de la per-

sona que podem entendre la construcció de l'espai com una adequació als seus projectes de vida, física i simbòlica. Dir projectes de vida és dir construcció del mateix individu que té per espai el temps i per "mobles" el coneixement i l'experiència. I la vinculació especial que establím amb els artefactes i els espais que ens envolten, que voldríem que fossin transcendents, sorgeix gràcies a aquest especial isomorfisme entre l'objecte físic i l'objecte de la memòria, el record.

La metàfora reforça la idea que pensar l'espai i els objectes que el poblen és pensar, primer de tot, l'individu, cosa que ens permet de reconèixer un ordre de prioritats sobre quins poden ser els paràmetres de renovació de les disciplines de disseny.

Com seran, de forma i de contingut, els nous missatges, objectes i espais destinats a un usuari en el perfil del qual ja apareixen canvis substancials?

Com hem dit, un d'aquests canvis es reconeix en el desenvolupament progressiu d'una nova i esperançadora sensibilitat ambiental. Pràcticament fins avui hem entès el progrés com una conquesta lligada directament a la idea de creixement tecnològic il·limitat, i ara que comencem a percebre la proximitat alarmant dels límits, sabem que, gradualment, hem d'anar modificant el nostre concepte de qualitat de vida, trasmutant els antics valors de quantitat, afirmats en la possessió indiscriminada, pels de qualitat, basats en una capacitat

cultivada de selecció crítica. Tot això si no volem fer perillar, no pas la qualitat de vida actual, sinó la vida mateixa.

En la recerca de models o de referents anteriors que puguin obrir camins caldria posar en qüestió les teories i les pràctiques de l'arquitectura i del disseny interessades quasi exclusivament en la producció indiscriminada de formes insubstancials, manques de densitat significativa i, per tant, ràpidament foragitades per unes altres d'iguals al capdavant. La manca del sentit comú més elemental d'aquestes produccions invalida l'intent de recuperar-les, sobretot en una realitat immediata que demana un esforç de racionalitat, amb accions de disseny que preveuen aspectes com ara la llarga durada i uns usos flexibles i oberts, en virtut de la complexitat omnipresent del nostre entorn físic.

Tanmateix és pertinent d'insistir, una vegada més, en el projecte de la modernitat, entesa com a projecte, és a dir, com l'actitud que implica, si més no, la presència de dos principis bàsics: l'ús de la raó com a element legitimador de les accions de disseny i la dimensió utòpica, aquesta perspectiva "atemporal" que afirma com a objectiu un ideal.

Tots dos principis foren explícitament enunciats per les avantguardes del disseny, desenvolupades a Europa entre guerra i guerra, moment en què és possible d'establir uns certs paral·lelismes conceptuals amb la situació actual. Com llavors, bé que

per motius diferents, avui cal fer aquest esforç de racionalitzar els objectes, l'espai i els missatges que ens envolten, de disciplinar l'acció projectual per neutralitzar, o si més no augmentar-la, la proliferació de deixalles físiques i semiòtiques del nostre entorn. Però, a més, plantejada la cosa des d'una òptica purament professional, la mateixa complexitat projectual actual (per la densitat del programa, per la diversitat de tecnologies i materials, etc.) implica la sistematització, la introducció de fases i processos, de mètodes projectius, val a dir, de criteris de raó.

Així mateix, aquest didactisme expressiu de les formes del moviment modern, l'exigida "sinceritat formal" carregada de continguts ètics, tindria un correlat actual en la necessitat de fer llegidora, per entendre-la més bé, la complexitat de les formes actuals, en què sovint un mateix significat assumeix múltiples significats/funcions, cosa que dificulta, per opacitat, una aproximació afectiva i simbòlica a l'objecte.

Amb els mateixos principis avui esdevé ineludible d'allargar el cicle de vida dels objectes, adés recuperant-ne parcialment els mecanismes i reimplantant-los en nous objectes, adés reutilitzant un mateix objecte amb noves finalitats funcionals. Cal recordar ací la teoria elementalista de Theo van Doesburg, que

definia com una actitud de *transformation perpétuelle*, també d'una manera més concreta, podem observar aquests criteris en les pràctiques constructivistes Agit-pop. Els treballs de Gustav Klucis sobre les reconvertibles tribunes d'oradors-quioscs propagandístics-pantalles de projecció-estands de informació, etc., manifesten aquesta mateixa idea d'un sistema funcional adaptable.

En tots els exemples esmentats, tant els de caràcter ideològic i estilístic com tècnico-professional, hi apareix com a element dominant la idea, la vocació intel·lectual, aquesta actitud pròpia de la sensibilitat moderna que emfatitza els significats, aquest sentit de racionalitat, de contenció, entès no pas com una renúncia o privació, sinó com un criteri de qualitat selectiva, que és, com hem dit, un dels canvis necessaris que hi ha d'haver, i que de fet ja hi ha, en la nostra forma de vida.

Finalment,

des d'una perspectiva que tingui en compte l'equilibri de l'ecosistema, el manteniment de l'entorn artificial, els objectes, missatges i espais que el formen, només es pot contemplar en termes de globalitat i requereix, d'una manera cada vegada més urgent, la formació d'una consciència col·lectiva solidària i articulada, que impliqui tots els actors de la vida social. I és des de posicions de progrés, concepte inherent al projecte modern, que hom pot desenvolupar aquests principis de solidaritat i d'universalisme, desig d'emancipació col·lectiva que van fer seu les avantguardes històriques del disseny i que avui hem de recuperar, però no pas amb aquella càrrega ideològica seva de caràcter redemptorista i clarament ingènua, sinó com una condició de supervivència.

Per a les disciplines del disseny, la reivindicació de la raó com a principi rector de les decisions projectuals i el referent utòpic social com a substrat ideològic són dos principis dels quals, reflexionant-hi, en podem extreure paràmetres d'actuació futura, essent com són tots dos invariants de l'ésser humà.

José Baltanás

ORIOL MARTÍ

